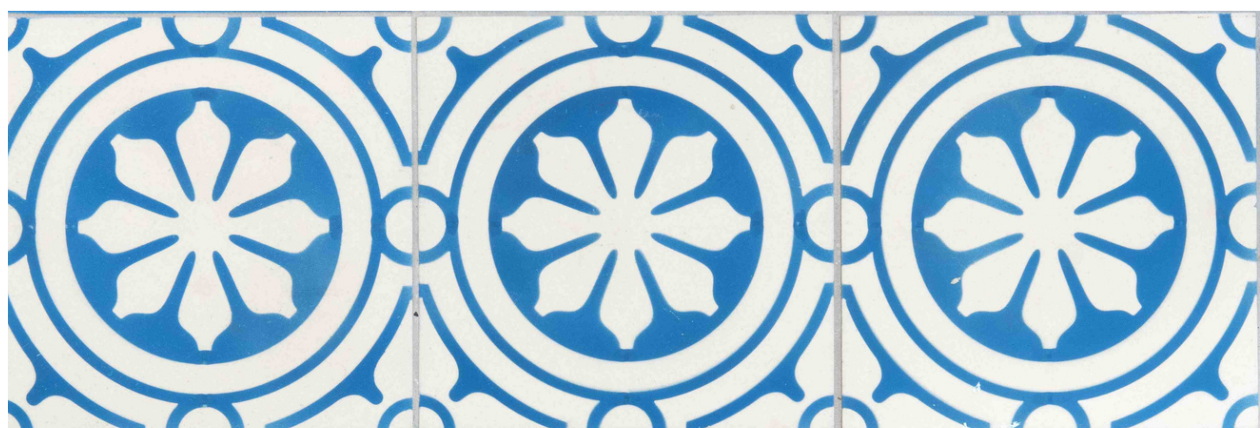

Doprovodné materiály
k prohlídkovému okruhu

CZ

Arnoldova vila

Muzeum města Brna

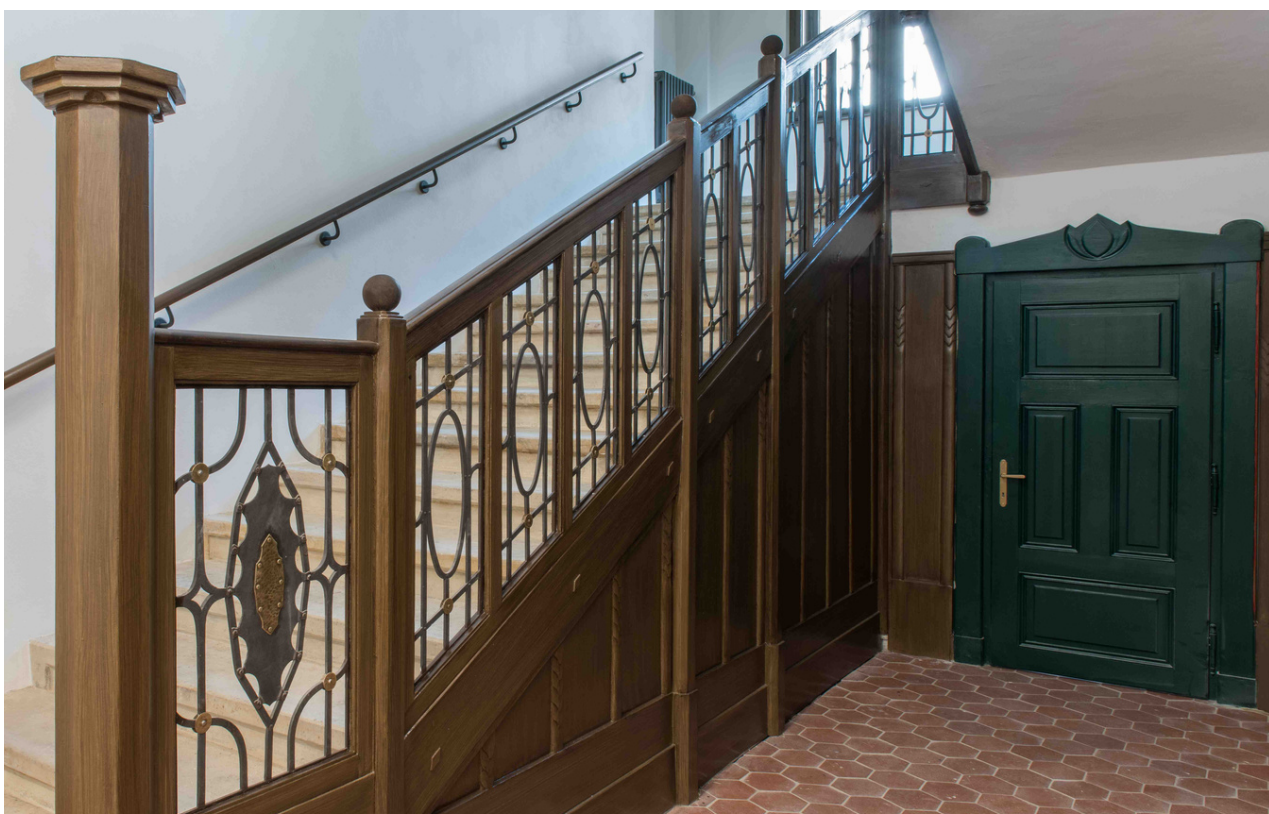
Arnoldova vila

Dámy a pánové,

vítáme Vás v Arnoldově vile, která je jednou z budov spravovaných Muzeem města Brna. Jedná se o jednu z nejstarších vil této kolonie nacházející se v Černých polích. Její význam spočívá především v urbanistických souvislostech nejstarší historické zástavby nad Lužánkami. Úprava vily ve stylu art deco s prvky secese včetně řemeslného provedení v rámci poslední stavební aktivity je velmi kvalitní ukázkou dobové architektury.

V domě se zachovala řada autentických prvků, ovšem bez interiérového vybavení. Po druhé světové válce byl veškerý nábytek a další vybavení buď zničeno nebo ztraceno a jelikož se nedochovaly žádné fotografie dokumentující vnitřní prostory, neznáme ani vzhled původních prostor.

Nyní prosím vystoupejte po schodech až do Arnoldovy věže.

ARNOLDOVA VĚŽ

Prostor, kam jste nyní vstoupili, sloužil nejspíš jako pracovna s výhledem na centrum města plného budov stavitele, nebo to byla vyhlídka stejně jako v současnosti. Výhled se nám naskýtá na centrum města s hradem Špilberkem jako jeho dominantou. Ve věžičce samotné můžete vidět model vývoje vilové čtvrti s jeho stavebními etapami a stavební vývoj můžete srovnat také na letecké fotografii na výstavním panelu části expozice s názvem „Genius Loci“. Abychom si mohli představit, kdo tuto stavbu postavil

a kdo všechno v ní bydlel, musíme si nejprve povědět o tom, v jaké době a kde tato stavba vznikla. Konkrétně se nacházíme ve vilové čtvrti v Černých polích. Vznik vilové kolonie na tomto území souvisí s prudkým rozvojem města v průběhu 19. století. V té době expandoval průmysl především díky přítomnosti železnice, která zajišťovala osobní a nákladní přepravu na trase Vídeň-Břeclav-Brno. Město Brno, které stálo téměř tři století v čele textilního průmyslu, je tak spojeno s fenoménem tzv. Moravského Manchesteru.

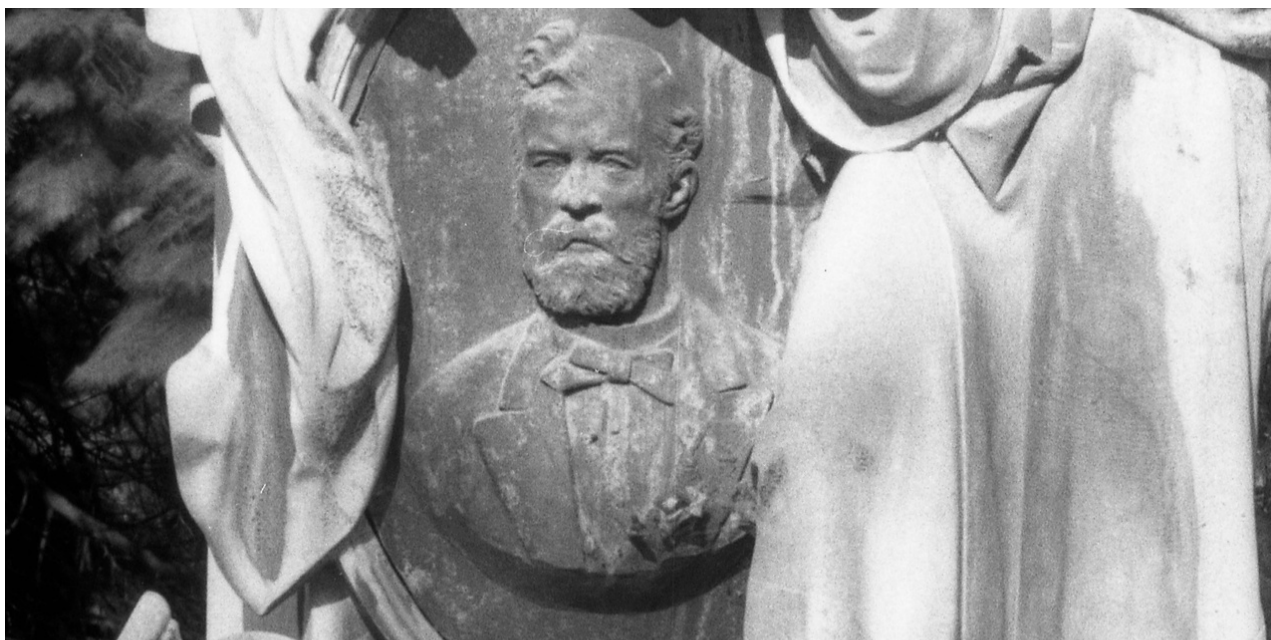
Arnoldova věž

Nás nyní nejvíce bude zajímat bourání hradeb. Po vzoru Vídně nechali brněnští radní pro svou zastaralost zbourat místní hradby a vznikla tak jedinečná možnost vybudování reprezentativní třídy. Už za Napoleona byla odstraněna část hradeb kolem Špilberku a roku 1852 přestalo mít Brno statut opevněného vojenského města. To znamenalo, že hradby mohly být zbourány, což se dělo celá 50. léta 19. století.

Pro představu, pokud jste k nám například přijeli vlakem, nacházeli jste se již na území bývalých hradeb. Konkrétně se tam nacházela takzvaná Židovská brána. Po zbourání těchto hradeb se město mohlo osvobodit a rozvíjet se do okolí, včetně části Černá pole, kde se nacházíme nyní. Černá pole (německy Schwarzfeld), jak sám název napovídá, měla velmi zemědělský charakter a dříve tudy vedly jen cesty do obcí, které se časem staly součástí města Brna. Dole pod kopcem bychom v té době našli rybník a také park Lužánky (německy Augarten), který nechal založit Josef II. a je nejstarším veřejným parkem u nás. V roce 1860 radní města Brna rozhodli o zřízení vilové kolonie na tomto území a velmi brzy bylo podobně rozhodnuto i v dalších přitažlivých lokalitách, jako například v údolí řeky Svratky v Pisárkách.

Čtvrť v Černých polích je unikátní tím, že je jednou z prvních vilového typu ve střední Evropě. V 2. polovině 19. stol. byl svah nad Lužánkami pokryt vinicemi a ovocnými sady. Domy, jako Arnoldova vila byly stavěny pro měšťany jako letní byty za městem, až poději se staly trvalým bydlením s "dobrou adresou". Měšťané jsou také hosty, které byste v tomto prostoru potkávali nejčastěji. Arnoldova vila jako taková byla postavena v pořadí druhá v této vilové čtvrti a brzy ji následovaly další. V této části byly postaveny celkem tři – první byla tato, po ní následovaly ještě Giskrova a Adamčíkova vila. O tomto projektu tří vil informoval také dobový tisk, což svědčí o jeho významnosti pro místní komunitu. Čím byla tato čtvrť tak přitažlivá, že se zde stavěly vily bohatých měšťanů? Jednou z výhod byla blízkost centra, která je lákavá i v dnešní době. Významnějším důvodem bylo, že se vily nacházely už v přírodě nad Lužánkami. Musíme si uvědomit, že v okolí nebyla skoro žádná zástavba a domy zde měly charakter rekreačních objektů. V té době byl jednou z nejcennějších věcí na stavbách čerstvý vzduch – toho se totiž v průmyslových městech příliš nedostávalo a domy na kopcích nad přírodními zákoutími řek (v tomto případě říčky Ponávky), se jevil jako ideální kúniku před vzduchem znečištěným činností továren a podniků ve městě.

JOSEF ARNOLD

Portrétní medailon Josefa Arnolda na jeho náhrobku z roku 1888 na Ústředním hřbitově v Brně, stav v roce 1987 (nedochován), foto Jaroslav Holáň, archiv Národního památkového ústavu, ÚOP Brno

Stavitel Josef Arnold se narodil v roce 1824 v Ingolstadtu v Bavorsku, kde absolvoval průmyslovou školu a zároveň se vyučil kamenickému a zednickému řemeslu. Architekturu vystudoval v Mnichově a po ročním působení v Řezně se přesunul do Vídně, aby tam pracoval v ateliéru slavného architekta Heinricha von Ferstela. Ten ve Vídni pracoval na řadě staveb okružní třídy Ringstrasse. Heinrich von Ferstel zřejmě také Josefa Arnolda vyslal do Brna nejspíše kvůli zakázkám na stavbách nové brněnské okružní třídy.

Původem bavorský stavitel a architekt měl v Brně takový úspěch, že se zde usadil a také oženil. Roku 1853 si vzal Katharinu, vdovou po kamenickém mistru Johannu Wesselym, což napomohlo k tomu, že se zde rychle etabloval jako stavitel a kameník. Vedle stavebního dvora, který získal sňatkem i s domem na Kolišti, vlastnil Josef Arnold také cihelny, kamenolomy, kamenické dílny a vzorkovnu stavebnin. Velmi rychle se v Brně zapsal jako uznávaný stavitel a pro svou činnost získával velký počet postů a ocenění.

JOSEF ARNOLD

Stavebně se podílel na řadě brněnských budov – můžeme z nich zmínit například Červený kostel podle plánů Heinricha von Ferstela nebo Městské (Mahenovo) divadlo od filmy Fellner a Helmer, mezi jeho vlastní návrhy můžeme zmínit Kounicův palác na Moravském náměstí.

Josef Arnold zemřel 12. dubna 1887 ve věku 62 let a po obřadech v chrámu sv. Jakuba byl pohřben na Ústředním hřbitově.

Za jakých okolností si Josef Arnold se svou manželkou pořídili tuto vilu?

V roce 1862 zakoupili Josef a Katharina Arnoldovi úzký dlouhý pozemek ve svahu nad Lužánkami, rozkládající se mezi dnešními ulicemi Drobného a Černopolní, zčásti osazený vinicí. Stavba domu měla velice rychlé tempo, které stojí za pozornost. 26. března se podle kupní smlouvy stali nabyvateli pozemku a stejným datem jsou označeny plány vlastní vily Josefa Arnolda. Na schválení dlouho nečekali, stavební komise se sešla 31. března a již 7. dubna bylo vydáno stavební povolení. Místní tisk referoval 17. května o tom, že vila byla postavena a čeká na osazení krovu. Pokud bylo zachováno rychlé tempo stavebních prací, bylo možné vilu obývat již od léta roku 1862. I když budovu nazýváme vila, nebyla to tehdy úplně vila v pravém slova smyslu. Sice je to samostatná budova se zahradou, ale je spíše předměstská v italském smyslu. Jednalo se o vily na předměstí, které se nacházely ve „volné“ přírodě a plnily účel letního sídla. Tedy byla menší, sloužila k rekreaci a pouze doplňovala hlavní bydliště svého majitele v centru města. Arnoldovi bydleli na Tereziině kolišti 7 (nyní Koliště 43), v domě s kanceláří stavební firmy, původně vlastněném Johannem Wesselym.

Pokud bychom tedy vilu navštívili jako hosté Josefa Arnolda, dělo by se tak v letních měsících při nějakém neformálním jednání, jelikož vážné obchodní záležitosti bychom řešili spíše ve zmiňovaném domě na Kolišti, kde byla i kancelář. Dnes však tato budova již nestojí, jelikož musela ustoupit novějším zástavbám.

Po prohlédnutí věže včetně jejího výhledu můžete pokračovat v prohlídce sestoupením z Arnoldovy věže a vstupem do podkroví.

PODKROVÍ

Hned při vstupu do podkroví můžete vidět krásnou vedutu Brna vytvořenou podle kreslíře Františka Richtera, který ji vypracoval ve 20. letech 19. století. Pohled, odkud se zde na Brno díváme, je zhruba ten, kde se nacházíme nyní. Můžeme si tak představit, jak vypadalo místní okolí před výstavbou okolních budov – převážně nezastavěná krajina, vpravo dole můžete vidět rybník (Hutterův), který byl krátce po pořízení kresby vysušen a vzniklo tam nové náměstí, dnes náměstí 28. října.

Po prohlédnutí si veduty Brna se můžete přesunout k panelům týkající se Josefa Arnolda.

Odvacet let později se stárnoucí manželé Josef a Katharina Arnoldovi rozhodli svůj předměstský dům se zahradou prodat. Stalo se tak roku 1883 a vila byla prodána Charlotte Martini. Po 13 letech byla vila znovu prodána Albertině Antonii Langer (existuje i varianta Lange) a v březnu roku 1909 ji zakoupila Cecílie Hože, která byla poslední soukromou majitelkou vily. Cecílie Hože byla manželka zámožného brněnského advokáta a podnikatele Cornelia Hože, spolupodílníka maloměřické cihelny a cementárny. Kupní cena nemovitosti se vším příslušenstvím, tj. s dolní budovou, zelení, zahradním nábytkem, ústředním vytápěním a elektroinstalací, činila 120 tisíc korun, což v přepočtu na dnešní hodnotu peněz je to něco kolem 50 milionů korun. Manželé Hožeovi zřejmě záhy po zakoupení vily v březnu 1909 realizovali její úpravu a rozšíření v pozdně secesním geometrickém stylu ovlivněném dobovým revivalem biedermeieru, který můžeme považovat také za raný projev art deco.

Díky ústřednímu vytápění a elektroinstalaci bylo už možné vilu obývat celoročně. Stále se můžeme podívat na detaily změn v podobě bohatě dekorovaného litinového topení, dveřních a okenních zárubní, zdobných kachlí od firmy Rako nebo štukového dekoru na stropě. Hlavní vstup, kterým jste sem přicházeli, pochází také z dob těchto přestaveb – nově byla přidána prosklená dřevěná veranda. Rozšířena byla i kuchyně, ložnice a pozměněno bylo i členění fasád, které si můžete prohlédnout po skončení prohlídky i se zahradou, která v době života svých tehdejších majitelů připomínala anglický park s altány a besídky se zahradním nábytkem.

K podkroví, kde se nyní nacházíte, se váže jedna zajímavost, a to fakt, že bylo snahou zachovat co nejvíce původních dřevěných trámů. Zároveň je zde příležitost nahlédnout se mimo a přesto uvnitř stavby. Prostory podkroví, kde se nyní nacházíte totiž v době stavitele Josefa Arnolda neexistovaly a ze střechy vyčnívala pouze věž. Úsek jejího původního vnějšího zdiva si můžete prohlédnout u takzvaného Archeologického okna.

Část Arnoldovy věže nyní vidíme uvnitř, i když původně byla vidět zvenku. Arnoldova věž byla dokončena stejně jako zbytek stavby v létě roku 1862 včetně krovu a střešní konstrukce. Věž vyčnívala z hmoty stavby a byla inspirovaná severoněmeckou architekturou, kterou má připomínat hrázděná konstrukce.

Archeologické okno

Co znamená hrázděná konstrukce? Stěny jsou tvořeny svislými a vodorovnými trámkami a tato kostra je vyplněna materiálem bez nosné funkce – pálenými cihlami. Uvnitř je pak doplněna rákosovým pletivem, na které je nanášena omítka. Tak, jak archeologické okno vidíme nyní, krásně dokládá, jak byla vila upravována v době vlastnictví Cecílie Hožové. Bližší informace o Cecílii Hožové můžete nalézt v rámci expozice Historie Arnoldovy vily zde v podkroví. Fotografie rodiny Hožové a další informace o osudech jejích členů naleznete také o patro níže jako součást výstavy Židé v Brně.

Detail kordonové dřevěné římsy s profilovanými konzolami

CECILIE HOŽE

Cecilie Hože byla o šest let starší sestrou Alfreda Löw-Beera a tedy tetou Greta, později provdané Tugendhatové. Nedaleko vily Cecilie Hože si její bratr Alfred Löw-Beer také pořídil vilu v lokalitě nad Lužánkami. Konkrétně v roce 1913 se mu podařilo zakoupit řadový dům na Sadové ulici (nyní Drobného 22). Horní část obrovského pozemku sahající nahoře až kulici Černopolní dostala Alfredova dcera Greta jako svatební dar. Tam s manželem Fritzem Tugendhatem v letech 1928 až 1930 vystavěli exkluzivní funkcionalistickou vilu od věhlasného architekta Ludwiga Miese van der Rohe.

Zahrady tří vil, jež patřily spřízněným rodinám Hože, Löw-Beer a Tugendhat byly (a znovu jsou) propojeny. Vznikl tak jakýsi příbuzenský okrsek na svahu černopolního kopce. Toto soužití nemělo bohužel dlouhého trvání, židovský majetek byl na začátku války zabrán gestapem a obyvatelé vil čekali útěk, skrývání, nebo násilný konec života.

Vila Hožeových byla zabrána v říjnu 1939, Cecilie zemřela v roce 1942 v Terezíně a její syn Max se ženou Friederike byli zabiti patrně v témže roce v neurčeném koncentračním táboře. Útrapy holocaustu nezasáhly pouze Cornelia Hožeho, neboť zemřel již v roce 1936.

HISTORIE VILY

Po druhé světové válce (1946–1948) přešla vila pod národní správu a později pod správu Bytových podniků města Brna. Novodobá historie Arnoldovy vily se začala psát v roce 1951, kdy bylo rozhodnuto o její úpravě pro potřeby mateřské školy. Historii mateřské školy naleznete na výstavních panelech ve výklenku. O stavebních změnách se můžete přesvědčit na modelu vily. Během rekonstrukce byla nalezena řada předmětů, které si můžete prohlédnout v šuplících nacházejících se pod modelem Arnoldovy vily. Arnoldova vila byla postavena v rámci nově budované vilové čtvrti v Černých Polích jako jedna z prvních.

Stavebníkem vily byl Josef Arnold – významná osobnost města, která se podílela na stavbě řady budov v rámci Brna, z nichž většina existuje i v dnešní době. Půdorysy vybraných Arnoldových staveb a podobiznu z náhrobku tohoto stavitele si můžete prohlédnout v rámci expozice Historie Arnoldovy vily. Kromě dílčích stavebních úprav mezi lety 1883 a 1909 byla stavba výrazněji upravována až během roku 1909, kdy byla majitelkou Cecílie Hože. V té době se zasahovalo jak do vnitřního vybavení, tak i do samotného domu, kdy byla přistavěna veranda, rozšířena kuchyň v přízemí i ložnice v patře.

Model Arnoldovy vily

Nyní se přesuňte o patro níže do expozice Židé v Brně.

ŽIDÉ V BRNĚ

Přišli jste do výstavních prostor Arnoldovy vily, kde je v současné době instalována výstava, která nám vypráví o životě a působení židovské komunity v Brně. Příběh Židů na Moravě nebyl kontinuální. Po rozvoji středověkých obcí došel úpadek v podobě vyhnání židovských obyvatel z královských měst, včetně Brna. Nová éra židovského osídlení Brna nastala ve druhé polovině 19. století, kdy padla středověká omezení a Židé se mohli bez překážek usazovat i v prostoru vnitřního města Brna. Město Brno lákalo především židovské textilní podnikatele, vždyť právě díky nim vznikla řada podniků, která Brno proslavila. Místnost, do které jste vstoupili má představit dějiny Židů na území Moravy. K tomuto tématu si můžete prohlédnout doprovodný videomapping, který spustíte tlačítkem za hlavními dveřmi. V levém pokoji jsou představeny významné místní židovské osobnosti, včetně Cecílie Hože a její rodiny, kde jsou ještě více rozvinuty informace, které jste měli možnost získat z tohoto textu. V pravé části pak uvidíte náboženské předměty využívané v synagogách v minulosti i dnes při různých obřadech.

Tradiční židovská mužská pokrývka hlavy (Heb. kipa), Tóra - prvních pět knih hebrejské bible (Pět knih Mojžíšových) a velký modlitební šál (Heb. talit).

Po prohlédnutí výstavy můžete pokračovat do přízemí.

PŘÍZEMÍ

Roku 2012 byla budova uzavřena ze statických důvodů a celkové zchátralosti, hrozila i demolice. Díky snahám některých zastupitelů a později i vedení MČ Brno-sever, spolku Kulturního centra Josefa Arnolda a Statutárního města Brna byla budova prohlášena za kulturní památku. Novým správcem vily se stalo Muzeum města Brna, které vytvořilo projekt „Centrum dialogu – záchrana a rehabilitace Arnoldovy vily“. Roku 2020 muzeum uspělo se žádostí o dotaci z fondů Evropského hospodářského prostoru (EHP) a Norska, projekt výrazně podpořilo Statutární město Brno. Celkové náklady přesáhly 120 milionů korun a dalších 25 milionů bylo čerpáno na rekonstrukci zahrady. Dnes vila slouží jako Centrum dialogu, kde mají být prezentovány společné dějiny a kultura v Brně. Máme tu knihovnu, prostory pro edukační programy a konferenční sál. Arnoldova vila tu nemá sloužit jako prostor s originály nebo i imitacemi, kde se nesmí na nic sahat, ale má to být živoucí místo, které nás má různými způsoby poučit o soužití různých kultur na jednom místě. Vždyť samotné životní příběhy Josefa Arnolda a Cecilie Hože krásně odrážejí náš zájem prezentovat toto soužití. Během prohlídky přízemí vás určitě zaujme malovaná výzdoba na stěnách – na mnoha místech byly nalezeny fragmenty ručně malovaných tapet různého stáří. Šablonový dekor na stěnách je inspirován jejich vzorem. Ve většině místností se tak dochovala barevnost, ale šablonový vzor je nového data. Zajímavé jsou už samotné barvy – není to jako dnes, kdy všechny stěny jsou bílé, ale používaly se i tmavší barvy jako okrová a modrá, mátová a další odstíny zelené. V 19. století byl interiér poměrně tmavý a zcela určitě dekorován ručně malovanými tapetami a bohatě zdobenými štukovými stropy ve všech reprezentačních místnostech. Předpokládáme, že měl ušlechtilé parketové podlahy a byl vybaven masivním dřevěným nábytkem a koberci.

Na počátku 20. století, kdy dům prošel dostavbou, se interiér značně prosvětlił většími okny, nikou a nově přetvořenou zimní zahradou s kachličkami od firmy Rako. Dobová barevnost stěn a nábytku se posunula do pastelových tónů v duchu secese a art deco. Určitě stojí za pozornost užití stejného typu mosazných dveřních klik a okenních oliv v hlavním salonu a přilehlých pokojích v přízemí, jaké se nacházejí ve vlastní vile architekta Dušana Jurkoviče v Brně-Žabovřeskách, postavené v roce 1906. K soudobým technickým standardům patřila např. okna s mechanismem na otvírání ventilačních křídel, vnější dřevěné žaluzie proti slunci s vnitřním ovládáním (koženými nebo lněnými řemeny), výtah na jídlo apod. Za pozornost budou stát také zárubně dveří a zdobené kliky – to vše nám může posloužit k doplnění si představ, jak zhruba prostory vypadaly.

*Nahoře: bohatě zdobené litinové radiátory z roku 1909
Dole: mříž s ornamenty označující původní vstup do vily*

Po skončení prohlídky můžete navštívit naši kavárnu, případně zahradu, která je volně průchozí v rámci otevírací doby Arnoldovy vily. Na území města Brna můžete navštívit další objekty našeho muzea, konkrétně nedalekou vilu Tugendhat nebo hrad Špilberk s jeho širokou nabídkou různých aktivit. Jak jste sami mohli během prohlídky poznat, vila je stále živým místem, kde se neustále konají různé akce. Sledujte proto také náš kulturní program dostupný na webových stránkách a sociálních sítích.

MMΣ Muzeum
města Brna

Arnoldova
vila

Facebook / Instagram → @muzeumbrna muzeumbrna.cz ↗

#hradspilberk

#vilatugendhat

#meninskabrana

#arnoldovavila

B | R | N | O
STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO
FINANČNĚ PODPORUJE MUZEUM MĚSTA BRNA,
PŘÍSPĚVKOVOU ORGANIZACI